

Kriminaliteta v Sloveniji v letu 1991

Staš Svetek*

V letu 1991 so organi za notranje zadeve v Sloveniji ugotovili 42 250 kaznivih dejanj, kar je za 10,2% več kot v prejšnjem letu. Javnim tožilstvom je bilo zaradi utemeljenega suma ovadenih 28 899 osumljencev, pri čemer se je ponovno povečal delež mladoletnih osumljencev.

Za leto 1991 je značilno poglobljanje že v letu 1990 nakazanih trendov in strukturnih sprememb v kriminaliteti: povečanje hudih kaznivih dejanj z elementi nasilja (umori in telesne poškodbe), povečanje hujših premoženjskih deliktov, povečanje hujših oblik gospodarske kriminalitete in kaznivih dejanj v zvezi z mamili in orožjem ter obstoj elementov bolj organiziranega izvrševanja kaznivih dejanj. Ena izmed značilnosti kriminalitete v letu 1991 je tudi posebna vojna kriminaliteta, pogojena z agresijo JA na Slovenijo.

Od skupnega števila so organi za notranje zadeve raziskali 22 939 kaznivih dejanj oz. 54,3%, kar pomeni poslabšanje raziskanosti za 3,8% v primerjavi z letom 1990. Slabša raziskanost je bila predvsem posledica spremenjene prioritete delovnih nalog organov za notranje zadeve v času pred, med in po agresiji JA na Slovenijo.

Ključne besede: kriminal, kriminalna statistika, kazniva dejanja, osumljenci, organi za notranje zadeve.

UDK 343.3/7 (497.12) »1991«

Uvod

Med statističnimi pregledi kriminalitete, ki jih vodijo različne institucije v Sloveniji, evidenca organov za notranje zadeve nedvomno najbolje odraža dejansko stanje na tem področju. Organi za notranje zadeve imajo namreč neposreden stik s kriminogenimi dejavniki in v večini primerov tudi prvi zaznajo kazniva dejanja oz. prvi sprejmejo ovadbo zanje.

Podatki o kriminaliteti so povzeti po evidenci kaznivih dejanj, ki so jih organi za notranje zadeve obravnavali oz. ovadili javnemu tožilstvu v letu 1991. V ta razvid niso zajeta kazniva dejanja ogrožanja cestnega prometa, ki se zaradi specifične problematike vodijo posebej, medtem ko v samem prikazu kriminalitete niso upoštevana kazniva dejanja, ki so jih povzročili otroci. Ker otroci niso subjekt kazenskopravne odgovornosti, tudi njihova ravnanja, čeprav inkriminirana, ne morejo imeti enake teže kot ostala kazniva dejanja z jasno opredeljeno krivdo.

Ob tem je potrebno upoštevati, da vsak prikaz pomeni le večji ali manjši približek dejanskemu stanju. Pri kriminaliteti je obseg temnega polja posebej pereč. Temno polje je odvisno od mnogih dejavnikov, med njimi še posebej od:

- vrste inkriminiranih ravnanj,
- usposobljenosti, številčnosti ter učinkovitosti organov pregona,
- represivne politike državnih organov,

* Staš Svetek, analitik v Upravi kriminalistične službe Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije, Štefanova 2, 61001 Ljubljana.

— splošne motiviranosti ljudi za odkrivanje in preprečevanje kriminalitete ipd.

Temno polje najbolj niha glede na vrsto inkriminiranih ravnanj oz. zakonsko opredeljenih kaznivih dejanj. Pri tistih oblikah kriminalitete, kjer oškodovanec ni fizična oseba, ampak organizacija ali imaginarna družbena skupnost, kot je npr. nedovoljena trgovina, tihotapstvo, določene oblike gospodarske kriminalitete, različne oblike politične kriminalitete v bivši Jugoslaviji ipd., je temno polje nedvomno veliko večje kot pri premoženjskih deliktih, kjer so oškodovanci močno motivirani za to, da organi pregona izvedo za kaznivo dejanje in čimprej odkrijejo storilca.

Obseg temnega polja se nenehno spreminja, tako kot se spreminjajo dejavniki, od katerih je odvisno. Zato vsak porast zaznane kriminalitete lahko pomeni, da je pojava dejansko več, ali pa se je npr. zaradi spremenjene kazenske zakonodaje, večje učinkovitosti policije ipd., zmanjšal obseg temnega polja. Slednje je bolj verjetno pri tistih oblikah kriminalitete, ki jih je težje odkriti oz. imajo večje temno polje.

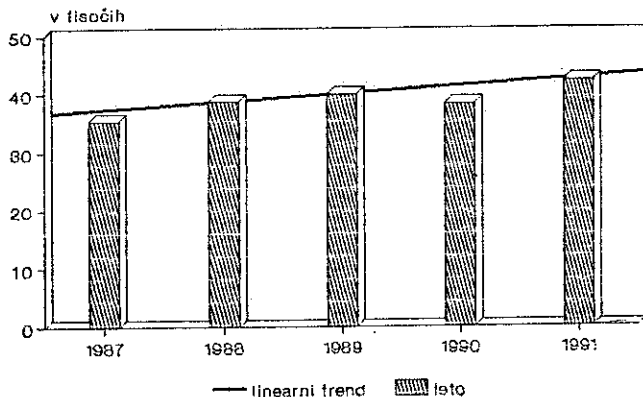
Na kriminaliteto v Sloveniji so v letu 1991 vsekakor vplivali tudi izjemni dogodki v naši državi in na območju bivše Jugoslavije. Vojaška agresija na Slovenijo, vojna na Hrvaškem, proces osamosvajanja in dokončen razpad Jugoslavije so močno vplivali na sestavo in gibanje kriminalitete. Nastale razmere so zahtevale dodatno dejavnost strokovnih služb organov za notranje zadeve, ki so bile več na terenu, vojna in njene posledice pa so vplivale tudi na obseg in pojavne oblike odkritih kaznivih dejanj.

1. Splošne značilnosti kriminalitete

Organi za notranje zadeve R Slovenije so v letu 1991 ugotovili 42 250 kaznivih dejanj oz. 10,2 % več kot leto prej. V povprečju je na območju Slovenije kriminalitetno število (število kaznivih dejanj na 1000 prebivalcev) znašalo 21,4 (v letu 1990 — 19,4). Med regijami so bila najbolj obremenjena območja UNZ Ljubljana (36,9 kaznivih dejanj na 1000 prebivalcev), UNZ Koper (25,3), UNZ Celje (22,3) in UNZ Maribor (21,9).

V petletnem obdobju, od 1987 do 1991, kaže gibanje števila kaznivih dejanj težnjo po naraščanju. Takšno gibanje lahko glede na napovedi strokovnjakov in podatke iz prvih mesecev leta 1992 pričakujemo tudi v prihodnje.

Grafikon 1: Skupno število kaznivih dejanj od leta 1987 do 1991

Število kaznivih dejanj splošne kriminalitete je poraslo od 36 131 na 39 660, število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete od 2222 na 2590, več pa je bilo tudi deliktov, pri katerih so bile osumljene mladoletne osebe.

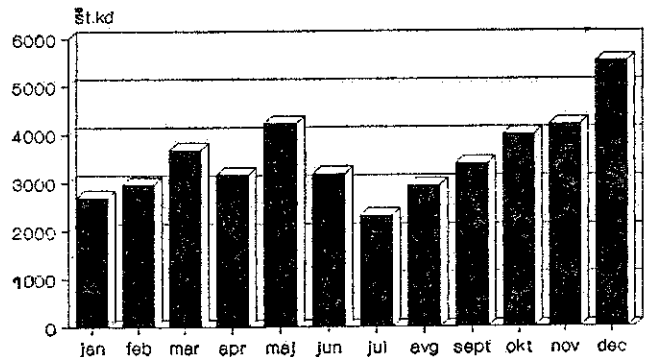
Bistvene značilnosti kriminalitete so se kazale v povečanju števila nekaterih hujših kaznivih dejanj (umorov, posebno hudih telesnih poškodb, ropov, vlovov itd.), organizirani nedovoljeni trgovini z mamili in z orožjem, porastu mladoletniške kriminalitete in nezakonitem preoblikovanju družbene lastnine. Zaskrbljujoča je ugotovitev, da je v primerjavi s prejšnjim letom naraslo število kaznivih dejanj, katerih žrtve so bili otroci in mladoletniki.

Strokovne službe organov za notranje zadeve so v zvezi z zatiranjem kriminalitete v letu 1991

ocenile, da je v našem prostoru vse več organiziranih oblik kriminalitete. Za tovrstni kriminal se storilci združujejo v skupine, indici kažejo, da se »pere denar« preko podjetniških naložb oz. spreminja nezakonito pridobljena likvidna sredstva v legalne oblike premoženja, narašča agresivnost storilcev (izsiljevanja in grožnje pričam ter delavcem ONZ pri izvajanju pooblastil) ipd., kar kaže na začetke »organiziranega kriminalnega podzemlja«. Na podlagi ugotovljenega stanja in nastalih potreb so bile v organih za notranje zadeve ustanovljene posebne skupine za boj proti organiziranemu kriminalu.*

Na področju gospodarske kriminalitete so porasle nezakonitosti pri lastninjenju družbenega premoženja, ki so se kazale predvsem kot različne zlorabe odgovornih oseb.

Grafikon 2: Gibanje kriminalitete po mesecih obravnave v letu 1991

Zaradi vojaškega napada na Slovenijo je v preteklem letu prišlo do specifične časovne razporeditve kriminalitete (razdelitev na tri obdobja). V prvem polletju se trendi gibanja kriminalitete, glede na leto 1990, niso bistveno spremenili. V času agresije in neposredno po njej, je število klasičnih in gospodarskih kaznivih dejanj močno upadlo, pojavila pa so se kazniva dejanja povezana z vojno, terorizem in sabotaže. Z normalizacijo razmer, po odhodu Jugoslovanske armade (JA), je število obravnavanih kaznivih dejanj (predvsem premoženjskih deliktov) pričelo ponovno naraščati.

* Ocena organov za notranje zadeve o organizirani kriminaliteti temelji na operativnih zaznavah posameznih elementov organiziranosti pri izvrševanju kaznivih dejanj, medtem ko kriminalnih skupin z vsemi elementi organiziranosti v Sloveniji še niso odkrili.

1.1. Kriminaliteta v času vojaškega napada na Slovenijo

Organi za notranje zadeve so pri raziskovanju kaznivih dejanj, povezanih z vojno, podali javnim tožilstvom ovadbe za 86 osumljencev iz vrst JA, Zveznega sekretariata za notranje zadeve in Zvezne carinske uprave. Prevladovala so kazniva dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo, povzročitve splošne nevarnosti s hudimi posledicami, kazniva dejanja ogrožanja varnosti, poškodovanja tuje stvari, umori, vlomi itd. Odstotek odkritih osumljencev je bil glede na razmere relativno visok (preko 50,0 %). Poleg tega so bili zaznani tudi različni dogodki in kazniva dejanja, v katerih so bili udeleženi pripadniki teritorialne obrambe (TO) (nesreče zaradi malomarnega ravnanja z orožjem, samomori, premoženjski delikti, samovoljna ravnanja itd.).

Neposredno po vojaškem napadu so bile opravljene diverzije na daljnovodih v Krškem ter Mariboru in kasneje na bencinski črpalki v Mariboru. Pri ogledu krajev diverzij so odkrili ostanke eksplozivnih teles, laboratorijske preiskave pa so pokazale, da gre za minerske materiale in eksploziv, ki ga uporablja JA.

1.2. Raziskanost kaznivih dejanj

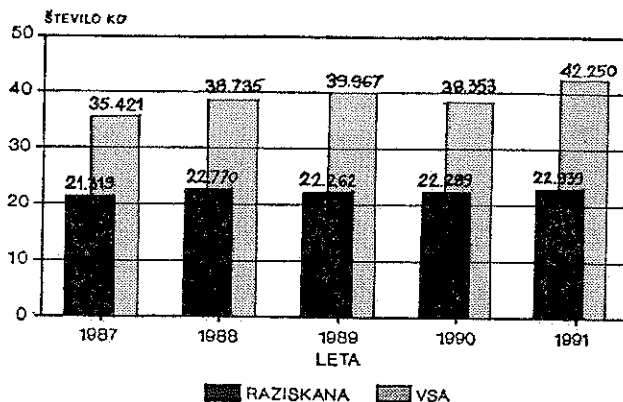
Od skupnega števila kaznivih dejanj (42 250) so bili osumljenci odkriti in ovadeni pri 22 939 kaznivih dejanjih oz. 54,3 %, kar pomeni nekoliko slabšo raziskanost kot leto prej, ko je leta znašala 58,1 %. Nižji odstotek raziskanosti je treba pripisati predvsem dejstvu, da so bile prednostne naloge organov za notranje zadeve v letu 1991 povezane z osamosvajanjem Slovenije in zoperstavljanjem vojaški agresiji, kar je poleg večjega števila kaznivih dejanj povzročilo večjo obremenjenost delavcev organov za notranje zadeve in s tem ustrezno manjšo kakovost dela.

Podatki o raziskanosti kaznivih dejanj v obdobju od leta 1987 do 1991 (razvidni v tabeli 1) kažejo težnjo po upadanju, tako skupne, kot kasnejše raziskanosti. Ob tem pa je treba povedati, da z izjemo leta 1988, število raziskanih kaznivih dejanj stalno narašča, kar glede na to, da se število delavcev organov za notranje zadeve v tem obdobju ni bistveno spremenilo, pomeni, da posamezen policist oz. kriminalist povprečno razišče iz leta v leto več kaznivih de-

Tabela 1: Število kaznivih dejanj, skupna in kasnejša raziskanost* od leta 1987 do 1991 (k. d. = kazniva dejanja)

LETO	Število k.d.	Raziskana k.d.	Skupna razisk.	K.d. z RH os.op zaznavi	Naknadno razisk.k.d.	Naknadna razisk.
1987	35.421	21.319	60,2 %	23.580	9.478	40,2 %
1988	38.735	22.770	58,8 %	25.778	9.813	38,1 %
1989	39.967	22.266	55,7 %	26.877	9.176	34,1 %
1990	38.353	22.289	58,1 %	25.525	9.461	37,1 %
1991	42.250	22.939	54,3 %	28.920	9.609	33,2 %
SKUPAJ	194.726	111.583	57,3 %	130.050	47.537	36,6 %

Grafikon 3: Gibanje raziskanih kaznivih dejanj v obdobju od leta 1987 do 1991

janj. Upadanje deleža raziskanih kaznivih dejanj torej ni posledica slabega dela organov pregona, temveč premajhnega števila operativnih delavcev, ki ne morejo več slediti zaostrovanju kriminalitetne problematike.

1.3. Primerjava s sosednjimi državami

Mednarodna primerjava celotnega obsega kriminalitete največkrat ni možna zaradi različnih stopenj in obsega inkriminacije posameznih ravnanj med različnimi državami. Če je določeno ravnanje v neki državi opredeljeno kot kaznivo dejanje, je lahko v drugi le prekršek ali pa sploh ni kaznivo. Bistvene razlike so lahko tudi v kvalifikaciji posameznih vrst in pojavnih oblik oz. v strukturi celotne kriminalitete. Zato je primerjava kazalcev o kriminaliteti, kot sta npr. kriminalitetno število ali raziskanost kriminali-

* Skupna raziskanost je delež vseh kaznivih dejanj z znanimi osumljenci, ne glede na to, kdaj so bili odkriti, medtem ko predstavlja kasnejša raziskanost delež kaznivih dejanj, pri katerih osumljenec ob zaznavi ni bil znan, temveč je bil odkrit kasneje.

tete, med različnimi pravnimi sistemi metodo-
loško izredno tvegana. Smiselna je le pri dolo-
čenih vrstah hujših kaznivih dejanj kot so
umori, ropi, vlomi ipd., ki v različnih državah
ponavadi pomenijo približno enako družbeno
nevarnost in so zato na podoben način tudi in-
kriminirana.

Primerjava obremenjenosti Slovenije in so-
sednjih držav, Avstrije, Italije in Madžarske, z
nekaterimi hujšimi oblikami kriminalitete, je
za Slovenijo razmeroma ugodna. Za primerjavo
kriminalitetnih števil in skupne raziskanosti pri
umorih, spolnih deliktih, hudih telesnih poškod-
bah, ropih in roparskih tatvinah, vlomnih tatvi-
nah ter kaznivih dejanjih v zvezi z mamili, je
bila uporabljena Interpolova metodologija ter
ustrezni statistični podatki iz leta 1986. Vir po-
datkov je Interpolov International Crime Stati-
stics 1985—1986 ter Statistični podatki o krimi-
naliteti takratnega Republiškega sekretariata za
notranje zadeve Slovenije. Pri Sloveniji so pri-
kazani tudi analogni podatki za leto 1991.

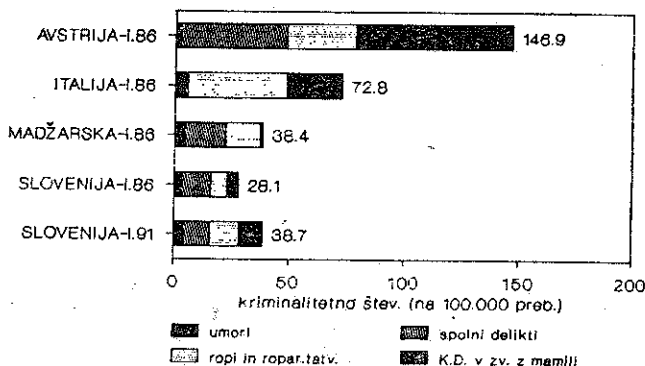
Tabela 2: Primerjava nekaterih hujših oblik krimi-
nalitete v Sloveniji in sosednjih drža-
vah glede na kriminalitetno število (po-
vpr. št. K. D. na 100 000 prebivalcev) in
raziskanost (delež K. D. z znanimi osum-
ljenci)

država in leto obravnava		AVSTRIJA 1986	ITALIJA 1986	MADŽARSKA 1986	SLOVENIJA 1986	SLOVENIJA 1991
- UMORI	krim. št.	2,4	4,3	4,2	3,1	4,6
	raziskan.	95,1	63,6	94,3	100,0	97,5
- SPOLNI DELIKTI	krim. št.	46,0	1,2	18,0	12,9	11,7
	raziskan.	79,0	83,0	75,8	94,5	94,8
- HUDE TEL. POŠKODBE	krim. št.	1,4	28,1	58,1	20,7	22,3
	raziskan.	96,3	86,4	83,2	97,7	98,6
- ROPI, ROP. TATVINE	krim. št.	30,3	43,2	15,1	7,2	12,8
	raziskan.	59,0	17,3	60,6	68,8	59,7
- VLOMNE TATVINE	krim. št.	767,7	-	250,7	340,4	347,8
	raziskan.	29,5	-	44,1	36,1	33,2
- K.D. V ZVEZI Z MAMILI	krim. št.	68,2	24,1	1,1	4,9	10,2
	raziskan.	99,6	97,4	90,5	99,0	97,0

Povprečna obremenjenost Slovenije z umori
se bistveno ne razlikuje od sosednjih držav,
vendar so bili umori v Sloveniji najboljše raz-
iskani (v letu 1986 celo 100%). V Sloveniji so
bili najboljše raziskani tudi spolni delikti, hude
telesne poškodbe ter ropi oz. roparske tatvine,
pri katerih je v primerjavi s sosednjimi drža-
vami zabeleženo tudi najmanjše kriminalitetno

število. Razmeroma ugodno sliko kriminalitete
v Sloveniji pa skali primerjava kazalcev iz leta
1986 z letom 1991, saj so se razmere v zvezi s
prikazanimi delikti (razen pri spolnih deliktih)
zaostrole, kar med drugim potrjuje strokovne
napovedi kriminologov o približevanju krimina-
litete v Sloveniji obsegu in pojavnim oblikam,
ki so značilne za razvitejše evropske države.

Grafikon 4: Mednarodna primerjava strukture ne-
katerih hujših oblik kriminalitete

2. Splošna kriminaliteta

V splošno kriminaliteto sodijo t.i. klasična
kazniva dejanja: delikti zoper življenje in telo,
spolni delikti, premoženjski delikti ipd. Po re-
organizaciji in ponovni opredelitvi pristojnosti
operativnih skupin kriminalistične službe v letu
1990 sodijo med splošno kriminaliteto tudi ka-
zniva dejanja v zvezi z mamili, orožjem in po-
narejanjem denarja. Zaradi neuskajenosti me-
todologije za obdelavo kaznivih dejanj z novo
organizacijo dela organov za notranje zadeve, so
v letu 1991 kazniva dejanja nedovoljene trgo-
vine, tihotapstva in ponarejanja denarja stati-
stično prikazana še v okviru gospodarske krimi-
nalitete.

V letu 1991 je bilo ugotovljenih 39 660 kazni-
vih dejanj splošne kriminalitete oz. 9,8 % več
kot leto prej.

Med premoženjskimi delikti se je povečalo
število kaznivih dejanj, ki so družbi bolj ne-
varna (drzne žepne in vlomne tatvine, tatvine
avtomobilov in ropi), načini storitve in izbire
objektov pa kažejo na profesionalnost ter orga-
niziranost storilcev (vlomi v stanovanja in tatvi-
ne avtomobilov) in tudi njihovo večjo drznost in
agresivnost (oboroženi ropi). Število kaznivih de-
janj zoper življenje in telo se ni bistveno pove-

Tabela 3: Struktura splošne kriminalitete

SKUPINE KD	št. KD 1990	št. KD 1991	porast - upad v %
- KD zoper družb. in zaseb. premoženje	30.787	34.103	+10,9
- KD zoper življenje in telo	1.718	1.726	+ 0,5
- KD zoper pravni promet	820	1.009	+23,0
- KD zoper javni red in mir	758	797	+ 5,1
- KD zoper svoboščine in pravice čl. ...	586	615	+ 4,9
- KD zoper spl. var. ljudi in premoženja	535	351	-34,4
- KD zoper druge družbene vrednote	287	335	+16,7
- KD zoper spolno nedotakljivost	213	232	+ 8,9
- ostale skupine	427	492	+15,2
SKUPAJ	36.131	39.660	+ 9,8

čalo, zaskrbljujoče pa je, da je koristoljubje vedno pogostejši motiv za umor in da je vedno več smrtnih žrtev pri izvrševanju drugih kaznivih dejanj (ropov in vlomov).

Načrtnejše in intenzivnejše delo po reorganizaciji kriminalističnih skupin za odkrivanje zlorabe mamil, nedovoljene trgovine z orožjem in ponarejanja denarja je vplivalo na večje število odkritih oz. raziskanih kaznivih dejanj. Med odkritimi kaznivimi dejanji s tega področja so prevladovali primeri z elementi organizirane kriminalitete.

2.1. Premoženjska kriminaliteta

Premoženjski delikti pomenijo večino oz. 80,7 % celotne kriminalitete v Sloveniji. V klasični kriminaliteti pa tvorijo 86,0% delež.

V letu 1991 so organi za notranje zadeve obravnavali 34 103 kazniva dejanja zoper družbeno in zasebno premoženje oz. 10,8 % več kot leto prej. Od skupnega števila premoženjskih deliktov je bilo raziskanih 15 351 oz. 45,0 %, med njimi 2277 vlomov oz. 33,2 %. V zvezi s premoženjskimi delikti je bilo obravnavanih 19 928 osumljencev. Zaskrbljujoče je dejstvo, da je bilo med njimi kar 31,4 % mladoletnih. Med posameznimi kaznivimi dejanji se je najbolj povečalo število ropov, roparskih tatvin in tatvin avtomobilov.

Za premoženjske delikte so značilne vedno bolj nevarne in agresivne oblike. Storilci niso povzročali samo materialne škode, ampak so ogrožali tudi življenja napadenih oseb. V Sloveniji so začeli nalagati protipravno pridobljen denar v gostinske lokale in trgovine, prihajalo je

do nasilnih izterjav, izsiljevanj, ustrahovanj, groženj pričam ali očividcem in do poskusov podkupovanja delavcev organov za notranje zadeve.

Glavne značilnosti nekaterih najpomembnejših kaznivih dejanj zoper družbeno in zasebno premoženje v letu 1991 so:

— Število tatvin je poraslo od 14 080 na 14 463 oz. za 2,7 %. Z njimi je bila povzročena škoda v višini 58,3 milijona SIT.* Število žepnih tatvin se je povečalo za 15,7 % (od 427 na 494), število tatvin koles za 43,9 % (od 1439 na 2071), medtem ko se je število tatvin iz stanovanj zmanjšalo za 1,4 % (od 1041 na 1026). Raziskani primeri žepnih tatvin kažejo, da jih izvršujejo specializirane skupine, ki delujejo na vlakih, avtobusih, postajah, tržnicah in v trgovinah. Največ žepnih tatvin je bilo v Ljubljani, Mariboru in Celju.

— Zabeležen je bil 20,2 % porast velikih tatvin (od 9960 na 11974). Na družbenem premoženju je bilo zaradi 2610 velikih tatvin za 117,8 milijona SIT škode, na zasebnem pa zaradi 9364 velikih tatvin 305,5 milijona SIT škode. Med njimi je bilo 6868 vlomnih tatvin (v letu 1990 — 5761), od katerih je organom za notranje zadeve uspelo raziskati 33,2 % (v letu 1990 — 36,0 %). Število vlomov v različne objekte se je povečalo na večini območij v Sloveniji, medtem ko jih je bilo največ na območju Ljubljane. V letu 1991 so se, kot posebna oblika tovrstne kriminalitete, razširili vlom v gostinske lokale, iz katerih so storilci odnašali igralne avtomate. Veliko vlomov v stanovanja, stanovanjske hiše, trgovine in druge objekte je bilo načrtovanih, storilci pa so odnašali predvsem denar, nakit, tehnične predmete in oblačila. Tudi pri vlomih se je agresivnost storilcev povečala, kar potrjuje primer v Medvodah, ko je vlomilec oškodovanca umoril.

— Število drznih tatvin se je povečalo od 258 na 290. 40,0 % jih je bilo raziskanih. V 76 primerih so storilci oškodovancem, predvsem starejšim osebam, nenadoma iztrgali torbice. Med 20 osumljenci, ki so bili ovadeni za tovrstno tatvino, je bilo 6 mladoletnikov.

— Organi za notranje zadeve so obravnavali 220 (leta 1990 — 137) ropov in 33 (leta 1990 — 13) roparskih tatvin. Značilno je povečanje števila oboroženih ropov, delovanje storilcev v skupinah ter njihova agresivnost. Roparji so

* V vseh primerih, ko so navedeni denarni zneski, gre za nerevalorizirane nominalne vrednosti.

Tabela 4: Število vlomov v nekatere vrste objektov v letih 1990 in 1991

VRSTA KD	Št. kd 1990	Št. kd 1991	porast/upad
vlom v trgovino	525	618	+ 17,7 ‰
vlom v stanovanje	446	560	+ 25,6 ‰
vlom v stan. hišo	921	1.062	+ 15,3 ‰
vlom v vikend	890	905	+ 1,7 ‰
vlom v šolo	186	125	- 27,4 ‰
vlom v gost. lokal	267	497	+ 73,2 ‰
vlom v pošto	15	23	+ 53,3 ‰
vlom v kiosk	248	312	+ 25,8 ‰
vlom v denar. ustanov.	4	4	-

158-krat uporabili fizično silo, 32-krat strelno orožje, 23-krat hladno orožje, 10-krat solzilne pršilce in plinske pištole itd.

— Število tatvin avtomobilov je poraslo od 151 na 353, stanje na tem področju pa se je zlasti zaostriilo v zadnjih letih. Raziskanih je bilo 28,3 % tovrstnih kaznivih dejanj, odkriti primeri kažejo, da storilci organizirano kradejo vozila srednjega kakovostnega razreda in jih s ponarejenimi dokumenti preprodajajo zunaj Slovenije. Kazniva dejanja odvzema motornega vozila so padla od 949 na 899, vlomi v avtomobile pa so porasli od 2578 na 3027.

— Število požigov je poraslo od 47 na 69 oz. za 46,8 %. Večina požigov je bila na zasebnem premoženju, ki je bil oškodovan za 7,2 milijona SIT. Na družbenem premoženju je bilo 10 požigov, povzročili pa so 61,8 milijona SIT škode.

— Zabeleženih je bilo 2637 goljufij, ki so povzročile za 280,1 milijona SIT škode. Opaziti je nekatere nove načine goljufanja (lažno predstavljanje in obljubljanje storitev, nove oblike zavarovalniških goljufij — lažni vlomi v lokale ali trgovine, lažne navedbe o ukradenem blagu in premoženjski škodi ipd.).

Pri premoženjskih deliktih se organi za notranje zadeve srečujejo z boljšo organiziranostjo in večjo mobilnostjo storilcev. Storilci prihajajo na določena območja samo zaradi kaznivega delovanja, so vedno bolj drzni in nasilni, sodobneje opremljeni in sposobni v kratkem času izvršiti večje število kaznivih dejanj. Kljub temu, da je takšne storilce ali skupine zaradi njihovega profesionalnega delovanja težko odkriti, so organi za notranje zadeve v preteklem letu izsledili in prijeli več skupin in posameznikov, ki so načrtno vlamljali v različne objekte.

2.2. Kazniva dejanja zoper življenje in telo, spolno nedotakljivost in moralo ter drugi nasilniški delikti

Raziskanost kaznivih dejanj z elementi nasilja je bila visoka, le v maloštevilnih primerih osumljenci niso bili odkriti. Od 1726 kaznivih dejanj zoper življenje in telo je ostalo neraziskanih 15 kaznivih dejanj, od 232 kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in moralo pa 12. Med hujšimi kaznivimi dejanji so bili uspešno raziskani tudi primeri, ko je prišlo do umora iz koristoljubja oz. med oboroženim ropom ali vlomom (rop in umor na bencinskih črpalkah v Šentrupertu in v Trebnjem, vlom in umor v Medvodah).

Tabela 5: Število kaznivih dejanj zoper življenje in telo ter spolno nedotakljivost in moralo v letih 1990 in 1991

VRSTA KD	Št. k.d. 1990	Št. k.d. 1991
- umor	37	39
- poskus umora	41	39
- detonor	3	1
- posebno huda telesna poškodba	15	28
- huda telesna poškodba	376	412
- lahka telesna poškodba	523	434
- ostala k.d. zoper življenje in telo	725	773
- skupaj k.d. zoper življenje in telo	1.718	1.726
- posilstvo	62	49
- poskus posilstva	43	44
- spolno nasilje	26	30
- kršitev spolne nedotak. z zlorabo položaja	8	6
- spolni napad na osebo, mlajšo od 14 let	63	90
- ostala k.d. zoper spolno nedotakljivost in moralo	11	13
- skupaj k.d. zoper spolno nedotakljivost in moralo	213	232

Organi za notranje zadeve so obravnavali tudi 797 kaznivih dejanj zoper javni red in mir. Povečalo se je število preprečitev uradnega dejanja uradni osebi (od 118 na 143) in število napadov na uradno osebo, ko ta opravlja varnostne naloge (od 31 na 46), zmanjšalo pa se je število primerov nasilniškega obnašanja (od 529 na 398).

2.3. Kazniva dejanja v zvezi z zlorabo mamil

V letu 1991 se je še naprej zaostrovala problematika v zvezi z zlorabo mamil. Značilno je, da v Sloveniji prihaja vedno pogosteje do zlo-

rab nevarnejših vrst mamil, ter da se vse pogosteje srečujemo z organiziranimi oblikami kriminalitete, ki so glede metod in načinov delovanja vedno bolj podobne oblikam v državah z visoko stopnjo organiziranosti kriminala. Storitveni kriminalitete v Sloveniji so vedno pogosteje mednarodno organizirane kriminalne združbe.

V letu 1991 je bilo poleg 142 prekrškov po Zakonu o proizvodnji in prometu z mamili zabeleženih tudi 95 kaznivih dejanj neupravičene proizvodnje in prometa z mamili ter 107 kaznivih dejanj omogočanja uživanja mamil. Posebej zaskrbljujoče je dejstvo, da je za posledicami uživanja mamil umrlo šest ljudi.

Policisti in kriminalisti so zasegli 8723 g heroína, 22 085 g kokaina, 12 640 g marihuane, 15 000 g hašiša, 846 kos. LSD, 31 tablet heptanona ter 1670 kos. rastline — cannabisa. Zastopovanje zlorabe nevarnejših vrst mamil ilustrira podatek, da je bil med 202 obravnavanimi kaznivimi dejanji v 30,2% primerov predmet kaznivega dejanja heroin, kokain oz. LSD.

Na zaostritev te problematike kaže tudi nihanje starostne strukture ovadenih osumljenцев. Delež mladoletnih osumljenцев kaznivih dejanj neupravičene proizvodnje in prometa z mamili ter omogočanja uživanja mamil se je v primerjavi s prejšnjim letom povečal od 13,0 na 15,2%.

2.4. Tihotapljenje in nedovoljena trgovina z orožjem ter razpečevanje ponarejenega denarja

V letu 1991 je zelo poraslo število kaznivih dejanj, pri katerih je bilo predmet kaznivih dejanj orožje. Ob vojaški agresiji na Slovenijo in v času vojne na Hrvaškem je bilo zaseženega veliko orožja, streliva in eksplozivnih snovi.

V zvezi z orožjem, strelivom in eksplozivom je bilo odkritih 139 kaznivih dejanj nedovoljene trgovine, 45 kaznivih dejanj nedovoljene posesti orožja in razstrelilnih snovi ter 150 kaznivih dejanj tihotapstva. Poleg tega je bilo obravnavanih 1318 kršitev Zakona o orožju.

Najbolj zaskrbljujoče je, da se je povečala nedovoljena trgovina z različnimi vrstami vojaškega orožja in eksplozivnih snovi. Ta se je povečala v času agresije JA na Republiko Slovenijo, še bolj pa v času vojne na Hrvaškem. Odkritih je bilo veliko posameznikov in organiziranih združb, ki so se ukvarjali s preprodajo vojaškega orožja, streliva in eksplozivnih snovi.

Organi za notranje zadeve so pri obravnavanju kaznivih dejanj ali prekrškov zasegli 4470 kosov različnega orožja. Najdenih ali zaseženih pa je bilo tudi 467 540 kosov raznega streliva.

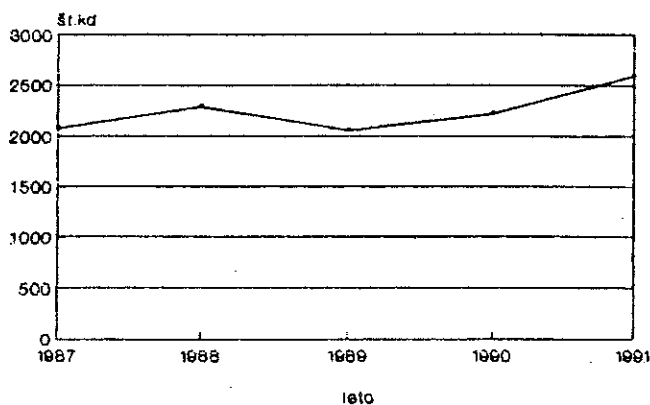
Povečan obseg trgovanja z orožjem je trajal do zadnjega četrtletja leta 1991, ko so se tihotapstvo in preprodaja orožja, streliva in eksplozivnih snovi zmanjšali. Zmanjšanje je posledica nove državne meje z Republiko Hrvaško, zasičenosti tržišča, prepovedi prodaje orožja jugoslovanskim kupcem v drugih državah ipd.

V letu 1991 je močno naraslo tudi razpečevanje ponarejenega denarja. Leta 1989 je bilo odkritih 525 ponarejenih bankovcev, leta 1990 — 610 in leta 1991 — 1557 ponarejenih bankovcev. Največ je bilo ponarejenih ameriških dolarjev, italijanskih lir in začasnih denarnih bonov Republike Slovenije. Gospodarska nestabilnost, inflacija ter bohotenje deviznega črnega trga so nudili ugodne pogoje za razpečevanje ponarejenega denarja.

3. Gospodarska kriminaliteta

Delavci organov za notranje zadeve so obravnavali 2590* kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, kar je za 16,6% več kot leto prej in je nadaljevanje naraščajočega trenda od leta 1989 dalje.

Grafikon 5: Število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete od leta 1987 do 1991

Porast števila kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete je predvsem posledica porasta t. i. »neprave gospodarske kriminalitete«, ki zajema kazniva dejanja po carinskem zakonu, ponare-

janje denarja in nedovoljeno trgovino,* ter kazniva dejanja, ki ne pomenijo večje družbene škode (kot npr. ponarejanje vrednotnic, izdajanje nekritih čekov in podobno). Zaradi spremenjene zakonodaje ni več opaziti klasične nedovoljene trgovine (npr. z zlatom ali tehničnim blagom), zato se vsa odkrita kazniva dejanja nanašajo na nedovoljeno trgovino z orožjem in strelivom. Tudi pri kaznivih dejanjih po Carinskem zakonu so v večini primerov tihotapili orožje.

V primerjavi s prejšnjim letom se je povečalo tudi število kaznivih dejanj t. i. »prave gospodarske kriminalitete«. Odkritih in raziskanih je bilo več hujših, družbeno nevarnejših kaznivih dejanj, s katerimi je bila v gospodarstvu povzročena velika premoženjska škoda.

S kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete je bilo v letu 1991 povzročene za 471,4 milijona tolarjev škode. Največja škoda je bila povzročena s kaznivimi dejanji zlorabe položaja ali pravic odgovorne osebe (245,8 milijona SIT), sklenitve škodljive pogodbe (94,3 milijona SIT) ter s kaznivimi dejanji zlorabe pooblastil (29,8 milijona SIT).

Tabela 6: Število in gibanje kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete

VRSTA KO GOSP. KRIMINALITETE	1990	1991	INDEX
- gozdna tatvina	552	517	93,7
- ponarejanje vrednotnic	272	377	138,6
- izdajanje nekritega čeka	216	232	107,4
- zloraba položaja ali pravic odg.os.	301	222	73,8
- carinski zakon	34	158	464,7
- poneverba	171	157	91,8
- ponareditev ali unič. posl. listin	138	150	108,7
- nedovoljena trgovina	72	138	191,7
- ponarejanje denarja	11	129	1172,7
- ostalo	455	510	112,1
SKUPAJ	2.222	2.590	116,6

* Zaradi spremenjene zakonodaje in s tem pogojene drugačne organiziranosti dela ONZ, kazniva dejanja ponarejanja denarja, kupčevanja z zlatim denarjem, nedovoljene trgovine in kazniva dejanja po Carinskem zakonu od leta 1991 ne sodijo več v okvir gospodarske kriminalitete. Zaradi neuskklajenosti metodologije za obdelavo kaznivih dejanj z novo organizacijo dela organov za notranje zadeve, so v letu 1991 kazniva dejanja nedovoljene trgovine, tihotapstva in ponarejanja denarja statistično prikazana še v okviru gospodarske kriminalitete.

V primerjavi s prejšnjim letom so najbolj opazno upadla kazniva dejanja zlorabe položaja ali pravic odgovorne osebe (od 301 na 222), gozdne tatvine (od 552 na 517) in trgovanja z zlatim denarjem ali zlatom (od 33 na 1), kar je predvsem posledica spremenjene zakonodaje.

Na drugi strani se je močno povečalo število kaznivih dejanj po Carinskem zakonu (od 34 na 158), kaznivih dejanj ponarejanja denarja (od 11 na 129) ter ponarejanja vrednotnic (od 272 na 377). Povečalo se je tudi število kaznivih dejanj nedovoljene trgovine (od 72 na 138), zlorabe pooblastil (od 22 na 56), nedovoljenega razpolaganja s stanovanji (od 25 na 47), neupravičenega dajanja daril (od 4 na 23), izdajanja nekritih čekov (od 216 na 232), neupravičenega sprejemanja daril (od 14 na 28), ponareditve ali uničenja poslovnih listin (od 138 na 150), sklenitve škodljive pogodbe (od 12 na 22), zlorabe uradnega položaja (od 16 na 24), kršitve pravic iz socialnega zavarovanja (od 6 na 13) itd.

Največ kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete je bilo odkritih pri finančnih in poslovnih storitvah (286), nato v gozdarstvu (220), notranji trgovini (173), industriji in rudarstvu (148), državnih organih in političnih organizacijah (118) itd.

Ena od pomembnih pojavnih oblik gospodarske kriminalitete v preteklem letu so poslovne goljufije. V letu 1991 je bila zaključena raziskava »zadeve TREND«, v zvezi s katero je bilo podanih 19 kazenskih ovadb oz. poročil v dopolnitev kazenske ovadbe zoper Sandija Grubeliča in 7 drugih storilcev, ki so utemeljeno osumljeni, da so storili 30 kaznivih dejanj, med katerimi so tudi številne poslovne goljufije. V zvezi z »zadevo ELAN« je bilo javnemu tožilstvu ovadenih 12 osumljencev zaradi 13 kaznivih dejanj.

Tudi v zunanjetrgovinskem poslovanju so bile storjene poslovne goljufije, poleg tega pa je bilo značilno nezakonito posredovanje pri uvoznizvoznih poslovnih transakcijah ter preplačevanje slabega uvoženega blaga. V ekonomskih odnosih s tujino se pri izvrševanju nekaterih kaznivih dejanj, kot so npr. goljufije z vrednostnimi papirji, vse bolj kažejo zakonitosti organiziranega kriminala z mednarodnimi razsežnostmi.

Pri bančnem poslovanju je bil v letu 1991 prvič opažen primer manipuliranja z obveznicami. Delavci LB KB Maribor so od občanov odkupovali obveznice R Slovenije po nominalni vrednosti in jih hkrati prodajali na borzi vrednostnih papirjev po borzni vrednosti ali pa po

tečajni vrednosti LB KB Maribor za odkup vrednostnih papirjev ter si tako na špekulativen način pridobili protipravno premoženjsko korist.

Med pomembnejšimi zadevami pri zatiranju gospodarske kriminalitete je treba poudariti tudi nezakonitosti v poslovanju posestva Snežnik v Kočevski Reki in oskrbnega centra nekdanjega RSNZ v Gotenici. Po obsežni raziskavi skupine kriminalistov pod vodstvom Uprave kriminalistične službe Ministrstva za notranje zadeve, je bilo javnemu tožilstvu podanih 39 kazenskih ovadb za 96 kaznivih dejanj, ki so jih storile posamezne odgovorne osebe z zlorabo pooblastil v zvezi s fiktivnim združevanjem sredstev za nerazvita območja ipd.

4. Osumljenci kaznivih dejanj

4.1. Splošni podatki o osumljencih

Zaradi utemeljenega suma storitve kaznivih dejanj je bilo javnemu tožilstvu v letu 1991 enkrat ali večkrat ovadenih 28 899 (leta 1990 — 27 559) osumljencev, med njimi 23,3 % mladoletnih. Število osumljencev je statistično in ne pomeni dejanskega števila ovadenih oseb. Nekdo, ki je bil npr. v istem letu ovaden večkrat, se večkrat pojavi tudi v skupnem številu osumljencev. Zato je statistično število osumljencev večje od dejanskega.

Od skupnega statističnega števila ovadenih osumljencev, jih je bilo 26 207 obravnavanih zaradi deliktov splošne ter 2692 oz. 9,3 % zaradi deliktov gospodarske kriminalitete. Ker je delež gospodarskih deliktov (6,1 %) v skupnem številu kaznivih dejanj manjši od analognega deleža osumljencev, je bilo za posamezna kazniva dejanja gospodarske kriminalitete povprečno ovadenih več oseb kot pa za posamezna kazniva dejanja splošne kriminalitete.

Odklonska ravnanja posameznikov so mnogokrat posledica čezmernega uživanja alkoholnih pijač. Pri raziskovanju kaznivih dejanj so delavci organov za notranje zadeve ugotovili, da je bilo med 28 899 osumljenimi 2723 oz. 9,4 % alkoholiziranih, 24 osumljencev pa je bilo namerno opitih v času storitve kaznivega dejanja. Največ alkoholiziranih osumljencev (1494) je bilo obravnavanih zaradi premoženjskih deliktov. Alkoholiziranost je v višjem deležu botrovala tudi kaznivim dejanjem z znamenjem agresivnosti, kaznivim dejanjem z destruktivnim odnosom do lastnine ter kaznivim dejanjem zoper javni red in mir.

4.2. Kriminaliteta mladoletnih osumljencev

Mladoletniška kriminaliteta se povečuje že nekaj let, kar kaže tabela 7.

Tabela 7: Delež kaznivih dejanj mladoletniške kriminalitete in obravnavanih mladoletnikov od leta 1987 do 1991

LETO	skupno št. k. d.	delež k. d. mlad.krim.	Vsi osumljeni	Delež mlad.
1987	35.421	9,9 %	26.825	18,2 %
1988	38.735	9,8 %	28.342	17,1 %
1989	39.967	9,9 %	27.888	19,4 %
1990	38.353	11,2 %	27.559	22,1 %
1991	42.250	11,2 %	28.899	23,3 %
SKUPAJ	194.726	10,0 %	138.633	20,1 %

V letu 1991 so organi za notranje zadeve obravnavali 6737 mladoletnikov zaradi utemeljenega suma storitve 4709 kaznivih dejanj. Glede na leto 1990 se je število obravnavanih mladoletnikov povečalo za 10,5 %, število njihovih kaznivih dejanj pa za 9,5 %.

V strukturi mladoletniške kriminalitete je, v primerjavi s prejšnjim letom, zaskrbljujoč porast kaznivih dejanj v zvezi z zlorabo mamil, sodelovanja pri pretepu, hude telesne poškodbe, velike tatvine, ropa, preprečitve uradnega dejanja uradni osebi, napada na uradno osebo ter ponarejanja denarja in vrednotnic. V letu 1991 je bil en mladoletnik osumljen umora.

Največ (4321) je bilo premoženjskih deliktov, ki predstavljajo 91,8 % vseh kaznivih dejanj mladoletniške kriminalitete. Mladoletniki so bili osumljeni 2125 tatvin, 1331 velikih tatvin, 363 poškodovanj tuje stvari, 206 prikrievanj, 151 odvozov motornega vozila, 61 goljufij, pa tudi 49 ropov, 9 požigov in 3 roparske tatvine.

Kazniva dejanja zoper življenje in telo so porasla od 76 na 89, medtem ko je število kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in moralo upadlo od 28 na 26. Mladoletniki so bili osumljeni 33 hudih telesnih poškodb, 18 lahkih telesnih poškodb, 13 kaznivih dejanj sodelovanja pri pretepu, 2 dokončanih posilstev, 7 poskusov posilstva, 12 spolnih napadov na otroke, 4 dejanj spolnega nasilja itd.

Med ostalimi vrstami so porasla kazniva dejanja s področja zlorabe mamil od 26 na 32, ugrabitve oseb od 0 na 2, ponarejanja vrednotnic od 3 na 29, ponarejanja listin od 50 na 67,

ponarejanja denarja od 0 na 4, sodelovanja v skupini, ki prepreči uradno dejanje uradni osebi od 0 na 3 itd.

Po drugi strani pa se je povečalo tudi število kaznivih dejanj, katerih žrtve so bili mladoletniki oz. otroci. V letu 1991 je bilo med 30 907 kaznivimi dejanji, katerih žrtve so bile fizične osebe, 1616 oz. 5,2 % kaznivih dejanj z žrtvami, mlajšimi od 18 let.

Sklepna ugotovitev

V letu 1991, ki so ga zaznamovale izjemne razmere na območju R Slovenije in bivše Jugoslavije, so dogodki v zvezi s procesom osamosvajanja in dokončnim razpadom Jugoslavije močno vplivali tudi na obseg in pojavne oblike kriminalitete.

Bistvene značilnosti so se kazale v organizirani nedovoljeni trgovini z orožjem in mamili, v povečanju števila nekaterih hujših kaznivih dejanj (umorov, posebno hudih telesnih poškodb, ropov, vlomov itd.), porastu mladoletniške kriminalitete in nezakonitem preoblikovanju družbene lastnine. Žal je v Sloveniji poleg orožja in mamil tudi vedno več drugih organiziranih oblik kriminalitete.

Srednjeročno gibanje kriminalitete v zadnjih petih letih kaže težnjo po naraščanju, ki se bo glede na napovedi kriminologov in podatkov iz leta 1992 nadaljevala tudi v prihodnje. Primerjava obremenjenosti Slovenije in sosednjih držav z nekaterimi hujšimi oblikami kriminalitete je sicer ugodna, vendar gibanje in struktura delik-

tov v zadnjem obdobju kaže, da se kriminaliteta v Sloveniji približuje obsegu in pojavnim oblikam, ki so značilne za razvitejše evropske države.

S porastom kriminalitete se je hkrati poslabšala stopnja raziskanosti, kar pa ni posledica slabega dela organov pregona, temveč premajhnega števila operativnih delavcev, ki ne morejo več slediti zaostrovanju in naraščanju kriminalitetne problematike.

Povečanje števila nekaterih odkritih in raziskanih kaznivih dejanj predvsem na področju odkrivanja zlorabe mamil, nedovoljene trgovine z orožjem in ponarejanja denarja, je med drugim posledica načrtnejšega in intenzivnejšega dela organov za notranje zadeve. Kljub tem uspehom pa celovita reorganizacija operativnih in spremljajočih policijskih služb, ki poteka v Sloveniji, še ne omogoča dovolj učinkovitega boja z novimi in vse pogostejšimi oblikami kriminalitete. Zato je treba čimprej ustrezno okrepiti in usposobiti operativne skupine za boj proti organiziranemu in drugim hujšim oblikam kriminala ter dograditi spremljajoče službe za logistično podporo. V nasprotnem primeru se bo razkorak med razvojem kriminalitete in služb za njeno preprečevanje še bolj poglobil.

Ker je nadaljnji razvoj obsega in pojavnih oblik kriminalitete odvisen od širših razmer v družbi, je treba k preprečevanju tega zla pritegniti vse ustrezne institucije državne uprave in družbenih dejavnosti ter hkrati motivirati ljudi za preventivno delovanje in sodelovanje z ustreznimi organi pri preprečevanju, odkrivanju in zatiranju kriminalitete.

Crime in Slovenia in 1991

Staš Svetek, Analyst in Crime Investigation Unit, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Slovenia, Štefanova 2, 61001 Ljubljana, Slovenia.

In 1991, police agencies recorded 42,250 criminal offences in Slovenia, which is 10.2% more than in the previous year. The public prosecutors received on the grounds of probable cause complaints against 28,899 suspects, among whom the number of juveniles has again increased.

This year is characterised by a change in the trends and structure of crime which was already noticeable in 1990: an increase in serious crime with elements of violence (homicides and assaults), an increase in more serious property offences, increase in aggravated forms of economic crime and in drug and weapons related crimes, and the existence of elements of more organized methods of the commission of crimes. Special war crimes caused by

the aggression of the Yugoslav Army against Slovenia were a new aspect of crime in 1991.

Out of the total number of reported crimes, the police succeeded in clearing up 22,939 criminal offences or 54.3%, which is a decline in the clearance rate of 3.8% in comparison with 1990. The lower clearance rate was mainly due to the changed priority of police tasks in the period before, during and after the aggression of the Yugoslav Army against Slovenia.

Key words: crime, crime statistics, criminal offences, the suspects, the police.

UDC 343.3/7 (497.12) »1991«